

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ЩУК ІННА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 343.985.7

**ПОЧАТКОВИЙ ЕТАП РОЗСЛІДУВАННЯ ШАХРАЙСТВ
У СФЕРІ СТРАХУВАННЯ АВТОТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ**

12.00.09 - кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук**

Київ 2010

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національній академії внутрішніх справ,
Міністерство внутрішніх справ України

Науковий керівник кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник
Чернявський Сергій Сергійович,
Національна академія внутрішніх справ,
начальник наукової лабораторії проблем запобігання та розкриття тяжких злочинів

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор,
академік Національної академії правових наук України,
заслужений діяч науки і техніки України

Шенітько Валерій Юрійович,
Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого,
завідувач кафедри криміналістики

кандидат юридичних наук
Літвін Валерій Валерійович,
Міністерство внутрішніх справ України,
начальник Управління МВС України у Херсонській області

Захист відбудеться 17 лютого 2011 р. о 14:00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.007.05 у Національній академії внутрішніх справ за адресою: ДП-680, Київ, Солом'янська площа, 1

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії внутрішніх справ: ДП-680, Київ, Солом'янська площа, 1

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Радикальні зміни, що зазнає Україна, прагнучи рухатися шляхом ринкових перетворень, супроводжує загострення криміногенної ситуації, удосконалення якісних форм протиправного збагачення. Злочинна діяльність усе більш стає економічно детермінованою, інтегруючись до стратегічно важливих, високоприбуткових галузей економіки, зокрема фінансового сектору, невід'ємною складовою якого є сфера страхування. Розвиток страхового ринку - важливий чинник становлення вітчизняної економіки. Водночас доступні та вигідні умови страхування створюють підґрунтя для вчинення злочинів з метою незаконного одержання страхових виплат, унаслідок чого цей сегмент фінансового ринку останніми роками став одним із привабливих для активності шахраїв. Структура злочинів у сфері страхування визначається низкою кримінально-караних діянь, що посягають на різні об'єкти кримінально-правової охорони. Поряд зі злочинами у сфері господарської діяльності, особливе місце у цій системі посідають різні види заволодіння чужим майном, передусім шахрайства з боку професійних учасників страхового ринку (страховиків) і страхувальників.

Шахрайство у сфері страхування автотранспортних засобів є новим явищем у структурі сучасної злочинності, сукупні збитки від якого в більшості країн Європи та США сягають десятки мільярдів доларів щорічно (лише у Великобританії, Німеччині та Франції на цей сектор припадає близько 62,0 % усіх випадків обману в страховій сфері). За оцінками Ліги страхових організацій України, на вітчизняному ринку автострахування вчиняють понад 70,0 % усіх страхових шахрайств. Отже, певне зменшення кількості зареєстрованих шахрайств (у 2000 р. - 115; 2001 - 58; 2002 - 90; 2003 - 52; 2004 - 71; 2005 - 47; 2006 - 56; 2007 - 44; 2008 - 42)¹ пояснюється, насамперед, високим рівнем їх латентності (88,0 % опитаних працівників страхових компаній підтвердили, що більшість випадків обману за різними причинами не відомі правоохоронним органам).

Протягом 2006-2009 рр. Департаментом карного розшуку МВС України виявлено понад ста фактів шахрайства, що приховані інсценуванням незаконних заволодінь застрахованим автотранспортом. Усі ці діяння вчинені за чітко розробленим планом, з детальним розподілом ролей співучасників. Члени злочинних груп встановлювали корупційні зв'язки з представниками страхових компаній та іншими зацікавленими особами, які активно протидіяли в отриманні доказової інформації. Під час розкриття та розслідування шахрайств слідчі допускають цілу низку серйозних організаційних і тактичних помилок, пов'язаних, зокрема, з виявленням ознак інсценування страхового випадку при перевірці факту незаконного заволодіння автотранспортом, юридичною оцінкою ситуації на стадії порушення кримінальної справи, відмежуванням ознак шахрайства та цивільно-правових відносин.

¹ За матеріалами Департаменту інформаційних технологій МВС України, 2000-2009 рр.

Поряд з об'єктивними складнощами (недосконале законодавство; відсутність інтегрованих баз даних та інформаційних мереж; незадовільна взаємодія зі страховиками), досудове слідство у справах цієї категорії проводиться неефективно, без урахування змісту елементів криміналістичної характеристики, специфіки слідчих ситуацій, що пов'язано з відсутністю методики розслідування.

Теоретичним підрунтям дисертаційного дослідження стали праці вітчизняних і зарубіжних вчених у галузі криміналістики, кримінального процесу та протидії фінансовій злочинності, зокрема: Ю.П. Аленіна, В.Л. Бахіна, В.Д. Берназа, Р.С. Белкіна, Т.В. Варфоломеевої, А.Ф. Волобуєва, В. І. Галагана, В. Г. Гончаренка, Ю.М. Грошового, О.Ф. Долженкова, В.А. Журавля, В.С. Зеленецького, А.В. Іщенко, Н.С. Карпова, Н.І. Клименко, В.В. Коваленка, О.Н. Колесніченка, В.О. Коновалової, О.Є. Користіна, І.І. Котюка, В.С. Кузьмічова,

В. В. Лисенка, В.К. Лисиченка, В.Г. Лукашвича, Є.Д. Лук'янчикова, Г.А. Матусовського, Д.Й. Никифорчука, В.Т. Нора, Ю.Ю. Орлова, В.Л. Ординського, М.А. Погорецького, Б.Г. Розовського, М.В. Салтевського, М.Я. Сегая,

С. М. Стахівського, В.В. Тіщенко, Л.Д. Удалової, П.В. Цимбала, В.Ю. Ідеп'їтка, М.С. Шумила, М.П. Яблокова та ін.

Окремі питання протидії шахрайству в страховій сфері, зокрема в аспектах кримінально-правової кваліфікації, кримінологічної характеристики та профілактики, досліджували В.М. Агрененко, А.І. Алгазін, Д.І. Амінов,

О. В. Балян, Н.Ф. Галагуза, М.С. Жилкіна, В. Д. Ларічсв, Н.М. Потапова та ін. Праці вітчизняних вчених (В.Г. Бабенко, Т.В. Блащук, В.А. Предборський,

Р. Б. Сабодаш) присвячені аналізу цивільно-правових, фінансово-правових і безпекознавчих аспектів страхового бізнесу. Дисертація О.В. Гвоздкова (Москва, 1991 р.) з проблем розслідування шахрайства, вчиненого шляхом інсценувань крадіжок застрахованих транспортних засобів, відображає особливості радянської моделі страхових відносин (за умов монополії Держстраху), у зв'язку з чим вона певною мірою втратила свою актуальність і практичну значимість. Інші публікації за темою дослідження, що трапляються у засобах масової інформації, здебільшого мають публіцистичний характер.

Отже, об'єктивна потреба наукового розроблення методики розслідування шахрайств у сфері страхування автотранспортних засобів, а також практичне значення результатів дослідження обумовили обрання цієї теми дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям дослідження пов'язаний, зокрема, зі Стратегією національної безпеки України, затвердженою Указом Президента України від 12 лютого 2007 р. № 105/2007, Комплексною програмою профілактики злочинності на 2007-2009 роки, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2006 р. № 1767. Дисертація виконана відповідно до Пріоритетних напрямів наукових і дисертаційних досліджень, які потребують першочергового розроблення і впровадження у практичну діяльність органів внутрішніх справ, на період 2004-2009 років (затверджених наказом МВС України від 5 липня 2004 р. № 755), планів науково-дослідних і дослідно-

конструкторських робіт Національної академії внутрішніх справ на 2008-2010 роки. Тема дисертації виночена до Переліку тем дисертаційних досліджень з проблем держави і права (Академія правових наук України, реєстр. № 670, 2008 р.).

Мета і завдання дослідження. *Метою* дисертаційного дослідження є розроблення науково обгрунтованих засад розслідування шахрайств у сфері страхування автотранспортних засобів на початковому етапі.

Для досягнення зазначеної мети було поставлено такі *завдання*:

- на основі комплексного аналізу законодавства, правозастосовної практики та зарубіжного досвіду визначити поняття і провести класифікацію шахрайств у сфері страхування автотранспортних засобів;

- дати криміналістичну характеристику шахрайств у сфері страхування автотранспортних засобів (розкрити зміст способу та обстановки вчинення злочинів, особи злочинця, слідів та ознак злочинів, а також виявити їх взаємозв'язки);

- виокремити особливості виявлення ознак інсценування страхової події при перевірці інформації про незаконне заволодіння застрахованим автотранспортним засобом на стадії вирішення питання про порушення кримінальної справи, деталізувати негативні обставини, що вказують на ознаки шахрайства, прихованого інсценуванням події злочину;

- на основі аналізу типових слідчих ситуацій і версій початкового етапу розслідування запропонувати програми слідчих дій та оперативно-розшукових заходів щодо розв'язання окремих тактичних завдань;

- розкрити особливості взаємодії слідчого та оперативних підрозділів, а також органів досудового розслідування та суб'єктів страхових правовідносин на початковому етапі розслідування шахрайств у сфері страхування автотранспортних засобів;

- визначити особливості організації й тактики проведення окремих слідчих дій (огляду, допиту свідків і підозрюваних, відтворення обстановки й обставин події) на початковому етапі розслідування шахрайств у сфері страхування автотранспортних засобів;

- виявити можливості судових експертиз у справах про шахрайства у сфері страхування автотранспортних засобів, а також окреслити завдання, що вирішуються під час проведення судово-експертних досліджень.

Об'єкт дослідження - суспільні відносини, що виникають під час розкриття та розслідування злочинів у сфері страхування автотранспортних засобів оперативними та слідчими підрозділами МВС України.

Предмет дослідження - початковий етап розслідування шахрайств у сфері страхування автотранспортних засобів.

Методи дослідження. Під час дослідження застосовувались такі методи; *діалектичний* - при дослідженні елементів криміналістичної характеристики злочинів та методики розслідування у їх взаємозв'язку (підрозділ 1.1), вплинув на формулювання висновків та пропозицій за темою дисертації; *порівняльно-правовий* - при дослідженні законодавства, що регулює страхові відносини

в Україні та інших країнах (підрозділи 1.1, 1.2); *історико-правовий* - при розкритті генезису фінансового та кримінально-процесуального законодавства, еволюції поглядів учених на окремі наукові проблеми (підрозділи 1.1, 2.1); *догматичний* - при тлумаченні юридичних та економічних категорій, за його допомогою поглиблено та уточнено понятійний апарат (підрозділи 1.1, 2.2, 2.3, 3.1); *системний* - при побудові класифікації злочинів, визначенні змісту та взаємозв'язків елементів криміналістичної характеристики й етапів роботи з доказовою інформацією (підрозділи 1.2, 1.3, 2.1); *статистичний* - при ілюстрації висновків даними статистичної звітності; *соціологічні* (методи спостереження, інтерв'ювання та анкетування використано у всій дисертації).

Емпіричну базу дослідження становлять: матеріали статистичної звітності МВС України та страхових організацій; узагальнені результати вивчення за розробленими анкетами 85 кримінальних справ про шахрайства та інші злочини у сфері страхування автотранспортних засобів, що перебували у провадженні протягом 2005-2008 рр.; зведені дані опитувань слідчих органів внутрішніх справ та працівників оперативних підрозділів МВС України (155 респондентів з міста Києва, Львівської, Івано-Франківської, Запорізької, Одеської, Рівненської областей), а також 180 працівників страхових компаній, яким відомі випадки шахрайств у сфері автострахування; використано адміністративну, оперативно-розшукову, слідчу й судову практику, аналітичні звіти та інші матеріали, зібрані в підрозділах МВС України, Держфінпослуг України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим в Україні монографічним дослідженням проблем розслідування шахрайств у сфері страхування автотранспортних засобів на основі узагальнення передового досвіду правоохоронних органів та страхових організацій. Автором сформульовано нові наукові положення, що в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання і мають суттєве значення для подальшого розвитку криміналістики, зокрема: *вперше*:

- визначено поняття “шахрайство у сфері страхування автотранспортних засобів” та обґрунтовано класифікацію відповідних діянь за кримінально-правовими та криміналістично значимими ознаками, що є основою для формування методики розслідування;

- розкрито зміст елементів криміналістичної характеристики шахрайств у сфері страхування автотранспортних засобів, зокрема, способу вчинення злочинів, обставинки вчинення злочинів, особи злочинця, слідів та ознак злочинів, виявлено їх взаємозв'язки та значення для розслідування;

- обґрунтовано підхід до розуміння “інсценування незаконного заволодіння застрахованим автотранспортним засобом”, що розглядається не лише як засіб приховування шахрайства, але і як складова способу його підготовки та вчинення;

- з урахуванням даних про способи учинення шахрайств у сфері страхування автотранспортних засобів розглянуті особливості висунення версій на початковому етапі розслідування, запропоновано рекомендації щодо

виявлення негативних обставин, які вказують на інсценування страхової події, а також визначено найбільш ефективні заходи щодо перевірки інформації за фактом заволодіння застрахованим автотранспортним засобом;

- виокремлено типові слідчі ситуації й версії початкового етапу розслідування шахрайств у сфері страхування автотранспортних засобів та запропоновано програми слідчих дій та оперативно-розшукових заходів щодо розв'язання окремих тактичних завдань;

- розкрито основні засади підвищення ефективності взаємодії слідчих з оперативними підрозділами на початковому етапі розслідування шахрайств у сфері страхування автотранспортних засобів, визначено напрями оптимізації співпраці правоохоронних органів з іншими державними і недержавними організаціями щодо протидії страховому шахрайству;

- запропоновано рекомендації щодо проведення слідчих дій на початковому етапі розслідування шахрайств у сфері страхування автотранспортних засобів, зокрема огляду, допитів свідків і підозрюваних, відтворення обстановки та обставин події, призначення судових експертів;

удосконалено:

- кримінально-правову та кримінологічну характеристику шахрайств й інших злочинів у сфері страхування, підходи до кваліфікації цих діянь;

- характеристику способів легалізації автотранспортних засобів, здобутих унаслідок страхового шахрайства та інших злочинів;

- підходи до оцінки обстановки вчинення шахрайств у сфері страхування, зокрема щодо значення для розслідування знань нормативної бази та окремих технологічних процесів;

- порядок роботи слідчого з речовими доказами та документами у справах про фінансове шахрайство;

дістали подальшого розвитку:

- криміналістичні класифікації способів учинення шахрайств та інших злочинів у фінансовій сфері та сфері страхування;

- методологічні засади вивчення основних елементів криміналістичної характеристики злочинів;

- положення, що визначають порядок оцінки матеріалів про злочини, порушення кримінальної справи, взаємодії слідчого та органу дізнання, використання слідчим спеціальних знань.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що дослідження ґрунтується на результатах поглибленого вивчення правоохоронної практики, а його результати впроваджено як рекомендації у прагматичну діяльність з розслідування злочинів (лист Департаменту кримінального розшуку МВС України від 19 червня 2008 р. № 7/14-1005; акт Головного слідчого управління МВС України від 22 вересня 2009 р.), а також у навчальний процес Національної академії внутрішніх справ (акт від 20 жовтня 2009 р.). Підготовлену за участю дисертанта методичку розслідування шахрайств у сфері страхування автотранспорту зареєстровано Міністерством освіти і науки України (свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 30881 від 5 листопада 2009 р.).

Особистий внесок здобувана. Дисертація виконана самостійно. Усі сформульовані положення та висновки є результатом особистих досліджень автора. У методичних рекомендаціях “Протидія шахрайству в сфері страхування засобів автотранспорту”, підготовлених у співавторстві, автору належить 30,0 % змісту (підрозділи 3 і 4). У статті “Характеристика окремих способів вчинення страхового шахрайства”, написаній у співавторстві, автору належить 50,0 % змісту (питання визначення способу вчинення шахрайств).

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження оприлюднено на засіданнях кафедри криміналістики Національної академії внутрішніх справ, на двох міжнародних науково-практичних конференціях: “Засади кримінального судочинства та їх реалізація в законотворчій і правозастосовній діяльності” (Київ, 2009); “Актуальні питання реформування правової системи України” (Луцьк, 2009), міжвузівській науково-практичній конференції “Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи” (Київ, 2008), а також на науково-практичних семінарах, що відбулися на базі Національної академії внутрішніх справ (Київ, 2007-2009).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано дев'ять праць, серед яких чотири статті в наукових фахових виданнях, методичні рекомендації, авторське свідчення (методика правоохоронної діяльності), три статті (тези виступів) в інших виданнях.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що включають дев'ять підрозділів, висновків, п'яти додатків, списку використаних джерел (228 найменувань). Повний обсяг дисертації становить 246 сторінок, з них загальний обсяг тексту - 187 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У вступі обґрунтовується актуальність обраної теми дисертації; визначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; охарактеризовано мету, головні завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; наведено дані про їх апробацію та впровадження, а також щодо публікацій, структури й обсягу роботи.

Розділ I “Поняття та криміналістична характеристика шахрайств у сфері страхування автотранспортних засобів” складається з трьох підрозділів і присвячений дослідженню питань стосовно визначення поняття, класифікації злочинів, а також змісту основних елементів їх криміналістичної характеристики.

У підрозділі 1.1. *“Загальна характеристика та криміналістична класифікація шахрайств у сфері страхування автотранспортних засобів”* на основі опрацювання наукових джерел, законодавства та правоохоронної практики обґрунтовано підходи щодо визначення та класифікації шахрайств у сфері страхування автотранспортних засобів.

Автостраховання можна визначити як різновид страхових правовідносин щодо створення фонду для забезпечення потреб страхувальника та третіх осіб, яким заподіяно шкоду внаслідок експлуатації або іншого використання автотранспорту, а також щодо відшкодування цієї шкоди. Класифікацію автостраховання здійснено за двома критеріями: залежно від об'єкта страхування: майнове (транспортний засіб та встановлене на ньому обладнання), особисте (життя та здоров'я водія й пасажирів), цивільної відповідальності; залежно від форми страхування: добровільне та обов'язкове.

В основу розподілу шахрайств у сфері страхування автотранспортних засобів ми покладаємо такі критерії: залежно від мети шахрайських дій - шахрайства, що вчиняються з метою: незаконного одержання страхових виплат (72,9 % вивчених справ), одержання виплат у більшому обсязі, ніж належить при даній страховій події (14,1 %), одержання виплат за шкоду, завдану об'єкту страхування, який не перебував під страховим захистом (12,9 %); залежно від суб'єкта злочину - шахрайства, що вчиняються страхувальниками (84,7 %), страхувальниками спільно з працівниками страхових компаній (12,9 %), представниками страхових організацій або страховими посередниками (2,3 %); залежно від форми страхування - шахрайство у сфері добровільного страхування (76,4 %), обов'язкового страхування (18,8 %), страхування автотранспорту від огню та інших стихійних лих (4,7 %).

У підрозділі 1.2. *“Характеристика способів учинення шахрайств у сфері страхування автотранспортних засобів”* на основі вивчення кримінальних справ і результатів опитувань розглянуто основні технології (схеми) вчинення шахрайств у сфері страхування автотранспортних засобів.

В основі більшості способів учинення шахрайств у сфері автостраховання - інсценування страхового випадку (за вивченими справами інсценування мало місце у 72,9 % епізодах), тобто комплекс дій інсценувальника зі створення (зміни) матеріальних слідів страхової події, спрямованих на маніпулювання свідомістю осіб, від яких залежить прийняття рішення про страхову виплату, а також приховування слідів злочину чи іншої події. На етапі підготовки до інсценування страхової події шахраї підшуковують об'єкт інсценування, визначають зручні місце й час інсценування, укладають договір страхування. Діями щодо реалізації інсценування є такі: переміщення застрахованого майна; штучне створення слідів страхового випадку; подання неправдивих заяв. Приховування інсценування полягає у маскуванні реальної вартості майна, матеріальних слідів участі в інсценуванні, зацікавленості осіб у страховій події, а також створенні неправдивого алібі.

Важливим у побудові криміналістичної характеристики є встановлення динамічних кореляційних зв'язків: між способом вчинення злочину й особою злочинця (для визначення можливостей реалізації схеми обману); між способом та обстановкою (для врахування впливу на спосіб нормативних і просторово-часових чинників); між способом і слідовою картиною (для виявлення ознак інсценування страхового випадку); між способом, особливостями слідоутворення та особою злочинця (для висунення версії про причетність конкретних осіб до злочину).

У підрозділі 1.3. "Інші елементи криміналістичної характеристики шахрайств у сфері страхування автотранспортних засобів" систематизовано дані стосовно обстановки вчинення злочину, особи злочинця, а також слідів й ознак шахрайства у сфері страхування автотранспортних засобів.

Обстановка вчинення злочину розглядається як інформаційна модель, що включає характеристику технологічних процесів застосування регулятивного та охоронного законодавства. На рівні вивчення обставин вчинення конкретного злочину криміналістичний аналіз обстановки доцільно починати з виявлення відхилень від порядку здійснення страхових правовідносин.

На підставі вивчення кримінальних справ отримано узагальнені дані про 145 осіб, які брали участь у вчиненні шахрайств у сфері автострахування. Ці особи відрізняються від злочинців загальнокримінального типу, насамперед за своїм соціальним статусом та мотивацією. Йдеться про нову формацію шахраїв. Більшу частину шахрайств учиняють чоловіки (67,5 %). Останніми роками почастішали випадки інсценувань страхових подій, організованих жінками, а також участі останніх у складі злочинних груп як співучасників. Способи втягнення жінок у вчинення шахрайств різні, зокрема: переконання або прохання, обіцянка винагороди, використання родинних або близьких стосунків, залякування. Найбільшу активність становить вікова ірупа від 25 до 40 років (79,9 %). Причому особи молодого віку (до 29 років), як правило, вчиняють злочини, працюючи у страхових організаціях. Більшість злочинців (77,9 %) мали вищу освіту (економічну - 29,6 %; технічну - 26,8 %; юридичну' 21,3 %). Раніше засуджені становили 8,2 % (були засуджені за корисливі злочини). Постійного місця проживання не мали 4,1 % шахраїв.

Встановлено, що шахрайства у сфері автострахування у 25,8 % випадків учиняються групою. Зазвичай групи налічують від двох до п'яти осіб. Кількість членів групи визначається залежно від потреби в розподілі ролей та способу інсценування страхового випадку. Групи формуються, як правило, на основі неформальних зв'язків (у 68,0 % - позаслужбових стосунків). Організатором у 66,0 % випадків є страховальник; у 23,0 % випадків - представник страхової компанії; у 11,0 % - працівник іншої організації.

На основі загальної структури способу вчинення шахрайств у сфері автострахування систематизовано типові сліди та ознаки злочинів. Цей зв'язок визначає закономірності, що мають значення для висування слідчих версій стосовно характеру події та обрання напрямів розслідування.

Розділ 2 "Виявлення шахрайств у сфері страхування автотранспортних засобів та організація їх розслідування на початковому етапі" складається з трьох підрозділів, у яких розглядаються криміналістичні особливості виявлення ознак шахрайства при перевірці інформації про інші злочини, типові слідчі ситуації та версії початкового етапі розслідування, а також напрями оптимізації взаємодії у розслідуванні шахрайств.

У підрозділі 2.1. "Виявлення ознак інсценування страхового випадку при перевірці інформації про незаконне заволодіння автотранспортним засобом" підкреслюється, що перевірка версії про ознаки шахрайства починається

з отримання інформації про незаконне заволодіння застрахованим автотранспортним засобом, що міститься в заяві (повідомленні) заявника (страхувальника), у документах, представлених страховими компаніями, а також у матеріалах, складених за результатами перевірочних та оперативно-розшукових заходів.

Слідча практика свідчить про неефективну роботу слідчих щодо виявлення негативних обставин страхової події та ознак шахрайства. У більшості справ (57,6 %) слідчі обмежувались даними заявника (страхувальника) про обставини злочину та ігнорували вивчення інших матеріальних й ідеальних джерел, що вказують на ймовірні ознаки інсценування страхової події. Невідкладні слідчі дії не проводились узагалі або проводились поверхово чи із запізненням. Їх мета здебільшого зводилась до фіксації обставин, про які повідомляв заявник (лише у 30,5 % справ про незаконне заволодіння транспортним засобом під час першого допиту потерпілого слідчі з'ясовували, що вкрадений автомобіль застраховано). Слідчі не завжди враховують специфіку страхових відносин, тому недостатньо уваги під час розслідування приділяють вивченню обставин укладання договорів страхування автотранспорту (65,5 %); не вживають заходів щодо вилучення документів страхової справи (78,2 %); не допитують працівників страхових компаній (82,5 %).

Негативними обставинами ми вважаємо чинники, що суперечать певному поясненню характеру події, не відповідають звичайній обстановці в разі, якби ця подія мала місце насправді. Тобто це своєрідні “індикатори”, що можуть підтвердити версію про інсценування страхової події. Залежно від джерела походження, їх умовно можна поділити на об'єктивні й суб'єктивні. Останні, водночас, - на організаційні та процесуальні. Аналіз справ, результатів опитувань працівників оперативних служб і страхових організацій, а також вивчення вітчизняної й зарубіжної літератури дозволили нам виокремити відповідні групи негативних обставин на кожній стадії страхових правовідносин, що вказують на ознаки інсценування.

У підрозділі 2.2. *“Типові слідчі ситуації й версії початкового етапу розслідування шахрайств у сфері страхування автотранспортних засобів”* розглянуто специфіку формування, зміст та різновиди типових слідчих ситуацій й версій початкового етапу розслідування шахрайств у сфері автострахування.

Різноманіття способів учинення шахрайств об'єктивно визначає виникнення різних слідчих ситуацій початкового етапу розслідування, що пов'язані з потребою подолання дефіциту вихідної інформації про подію злочину та особу злочинця. Урахування ситуаційного підходу при розробленні методики розслідування шахрайств дало нам змогу конкретизувати рекомендації щодо збирання доказової інформації з огляду на обставини підготовки, вчинення та приховування злочинів.

Розглянуто кілька груп типових слідчих ситуацій: залежно від змісту інформації, яку містять матеріали перевірки на стадії порушення кримінальної

справи; залежно від обсягу інформації про особу, яка вчинила шахрайство; залежно від джерела інформації про ознаки шахрайства. Запропоновано типові алгоритми слідчо-оперативних заходів щодо перевірки інформації у кожній із запропонованих слідчих ситуацій.

При перевірці загальної версії про інсценування незаконного заволодіння автотранспортним засобом розглянуто особливості висунення та перевірки спеціальних версій: за об'єктом страхування; за характером події; за характером дій страхувальника; за мотивом інсценування.

У підрозділі 2.3. *“Взаємодія як умова забезпечення організації початкового етапу розслідування шахрайств у сфері страхування автотранспортних засобів”* узагальнено криміналістичні підходи до цієї проблеми і визначено, що взаємодія - це узгоджена діяльність правоохоронних, контролюючих, а також інших державних і недержавних органів, спрямована на досягнення загальної мети, із правильним співвідношенням повноважень, методів і засобів, передбачених законодавством для розслідування злочинів.

На початковому етапі розслідування шахрайств у сфері автострахування взаємодія слідчого та оперативних підрозділів відбувається у процесуальних і непроцесуальних формах. До процесуальних слід віднести: спільний розгляд матеріалів про злочини і вирішення питання про порушення кримінальної справи (44,7 % справ); створення слідчо-оперативної групи (78,8 %); проведення оперативно-розшукових заходів у справах, у яких не встановлено особу, яка вчинила злочин (24,7 %); виконання доручень слідчого щодо проведення оперативно-розшукових заходів. Непроцесуальні форми взаємодії включають: взаємні консультації та обміні інформацією; спільне планування розслідування, висунення версій, визначення ефективних способів їх перевірки процесуальним та оперативним шляхом; обговорення результатів слідчих дій та оперативно-розшукових заходів.

Розділ 3 “Проведення окремих слідчих дій на початковому етапі розслідування шахрайств у сфері страхування автотранспортних засобів”

складається з трьох підрозділів, у яких розглядаються загальні положення проведення слідчих дій у справах цієї категорії та особливості проведення слідчого огляду, допиту свідків і підозрюваних, відтворення обстановки та обставин події, а також призначення судових експертів.

У підрозділі 3.1. *“Загальні положення організації й тактики проведення слідчих дій у розслідуванні шахрайств у сфері страхування автотранспортних засобів”* проаналізовано теоретичні положення щодо організації й тактики проведення слідчих дій (праці А.Я. Дубинського, М.М. Михеєнка, В.Т. Нора, С.М. Стахівського, В.М. Тертишника, С.А. Шейфера, В.П. Шибіка) й визначено, що слідчі дії як різновид кримінально-процесуальних дій мають тактичний, пошуково-пізнавальний характер і спрямовані на пошук слідів - відображень злочинної події, отримання інформації для формування доказів.

Для досягнення мети розслідування шахрайств поряд з окремими слідчими діями потрібно також застосовувати комплекси відповідних дій і заходів - тактичні операції. Тактична операція являє собою комплексний

тактичний засіб, крім того, є формою організації розслідування, що включає комплекс слідчих дій, відповідних тактичних прийомів і комбінацій, а також оперативно-розшукових та інших заходів, об'єднаних вирішенням тактичного завдання розслідування, спрямованого на встановлення певних обставин або усунення перешкод, і здійснюваних за єдиним планом.

Відповідно до спрямування тактичних завдань початкового етапу розслідування шахрайств у сфері страхування автотранспортних засобів, тактичні операції можна розподілити на типові й реальні. Типові й реальні тактичні операції класифіковано на оперативно-слідчі ("нейтралізація протидії розслідуванню"; "затримання підозрюваного у вчиненні шахрайства"; "груповий обшук робочих приміщень та місць проживання підозрюваного"; "виявлення нових епізодів шахрайства" та ін.), пошукові ("пошук документів"; "пошук осіб"; "пошук майна") та пізнавальні. Сіх різновиди пов'язані з розробленням засобів і методів фіксації та вилучення доказової інформації).

У підрозділі 3.2. *"Особливості проведення огляду, допиту свідків та підозрюваних (інсценувальників), а також відтворення обстановки та обставин події"* визначено специфіку організації й тактики проведення окремих слідчих дій.

Аналіз практики розслідування шахрайств у сфері автострахування дає змогу виокремити такі найбільш розповсюджені види огляду: огляд місця страхової події (81,1 % випадків); огляд документів (14,1 %); огляд автомобіля - предмета страхування (9,4 %). За особливостями організації огляду місця страхової події розподілено на два види: огляд у разі інсценування незаконного заволодіння застрахованим автомобілем та огляд у випадках інсценування події некримінального характеру (дорожньо-транспортна пригода, вплив стихійного лиха).

Особливості допитів у справах цієї категорії характеризується як позитивними, так і негативними чинниками. До позитивних належать такі: під час допиту слідчий може використати дані про інсценування страхової події, отримані при проведенні інших слідчих дій; можливість проведення допиту інсценувальника, який не здогадується про обізнаність слідчого; відсутність в інсценувальника очевидних підстав для відмови в дачі показань та ухилення від допиту. До негативних чинників належать такі: під час першого допиту не завжди з'ясовують обставини, важливі для виявлення інсценування страхової події; незнання слідчими специфіки страхової справи; поверхове й неповне проведення допиту (у 52,2 % випадків не було допитано осіб, показання яких мали доказове значення; у 24,5 % - не було проведено очну ставку між особами, які раніше допитувались, у показаннях яких були суттєві суперечності); наявність конфліктної ситуації під час допиту. У роботі деталізовано тактичні прийоми допиту залежно від категорії допитуваної особи: допит інсценувальника; допит співучасників; допит свідків.

Метою проведення відтворення обстановки й обставин події є перевірка версії заявника або страхувальника щодо обставин страхової події; одержання нових доказів у справі (закріплення й перевірка на місці достовірності показань

підозрюваних, свідків та потерпілих); перевірка та оцінка слідчих версій щодо реальності настання тих чи інших подій.

У підрозділі 3.3. "Особливості призначення судових експертиз"

визначено специфіку призначення та можливості судових експертиз у справах про шахрайства у сфері страхування автотранспортних засобів.

На призначення судових експертиз у справах досліджуваної категорії впливають такі особливості: метою експертизи є виявлення негативних обставин, що вказують на ознаки шахрайства (дослідження слідів, речей, предметів, документів, об'єктів страхування); призначення й проведення експертиз ускладнюється тим, що здебільшого ознаки шахрайства виявляють через значний проміжок часу після інсценування страхової події; проведення експертиз при розслідуванні страхових шахрайств у багатьох випадках ґрунтується лише на документальних даних, більшість з яких - це документи, представлені страховою компанією (деякі з них містять ознаки підроблень); слідчий має ретельно проаналізувати висновки експертів і за наявності підстав призначити додаткову чи повторну експертизу.

ВИСНОВКИ

У висновках на основі проведеного дослідження проблем початкового етапу розслідування шахрайств у сфері страхування автотранспортних засобів сформульовано наукові положення та рекомендації, що відповідають вимогам наукової новизни, мають значення для науки та практики, зокрема:

1. Шахрайство у сфері страхування автотранспортних засобів як складова фінансового шахрайства включає низку злочинів, що передбачені різними розділами КК України, але пов'язані єдиною метою незаконного одержання страхового відшкодування. Особливості шахрайств у сфері автострахування порівняно з іншими сферами фінансових правовідносин, полягають у такому; об'єктом шахрайства є кошти страхового фонду; страхове шахрайство пов'язане з використанням специфіки страхового бізнесу; винний у шахрайстві порушує відносини щодо захисту майнових інтересів фізичних та юридичних осіб при настанні страхових випадків, які штучно створює (інсценує, провокує) чи незаконно використовує; маскування злочинних дій під цивільно-правові відносини або результат впливу природних чи техногенних чинників ускладнює виявлення ознак шахрайства.

2. Значимими елементами криміналістичної характеристики шахрайств у сфері автострахування є дані про спосіб та обстановку вчинення злочину, особу злочинця, сліди та ознаки злочинів. Спосіб є головним елементом криміналістичної характеристики. Інші елементи перебувають у кореляційному зв'язку з ознаками способу. Підставою для класифікації способів учинення шахрайств у сфері автострахування обрано такі критерії: ступінь участі зацікавлених працівників страхових компаній (обман страхувальників страховою організацією; обман страховика шляхом змови страхувальника з працівниками страхових компаній; обманні дії з боку страхувальника); стадія

страхових правовідносин (на стані укладання договору страхування, протягом чинності договору страхування, після настання страхового випадку).

3. Суттєве значення для розслідування шахрайств у сфері страхування автотранспортних засобів мають особливості їх суб'єктів, яких можна умовно розподілити на такі групи: особи, які вчиняють шахрайство щодо матеріальних інтересів страхових компаній; особи, які вчиняють інші злочини, пов'язані з незаконним одержанням страхової виплати (представники страхових компаній та страхові агенти); особи, які відповідно до своїх службових обов'язків мають реєструвати факт страхової події або брати участь у ліквідації її наслідків (працівники Державтоінспекції, медичних установ, автослюсарі).

Перелік об'єктів, що зберігають інформацію про подію шахрайств у сфері автострахування, можна поділити на шість груп: документи (страхова справа, на право управління, володіння і користування транспортними засобами, особисті посвідчення,); предмети (автомобілі, їх частини, знаряддя та засоби для виготовлення підроблених номерів і документів); приміщення та ділянки місцевості (місця інсценування страхової події, страхові компанії, гаражі, стоянки, приватні майстерні, офісні та житлові приміщення); гроші та матеріальні цінності (рухоме й нерухоме майно, готівкові та безготівкові кошти); електронні носії інформації (системні блоки комп'ютерів, жорсткі та гнучкі магнітні диски, лазерні диски); пам'ять людей (ідеальні сліди).

4. Інсценування незаконних заволодінь застрахованим автотранспортом вчиняють, переважно, у місцях постійного чи переважного перебування транспортного засобу: на дворовій території за місцем проживання заявника; на ділянках поблизу магазинів, торгових центрів і ринків, розважальних закладів; у гаражах; поблизу узбіч приміських трас. Час як елемент обстановки вчинення шахрайств може розглядатись як період: між укладанням договору страхування та інсценуванням страхового випадку; період інсценування; між інсценуванням страхового випадку та повідомленням про нього страховій організації; між повідомленням про страховий випадок та одержанням страхового відшкодування. Інсценування незаконного заволодіння автотранспортом здійснюють, як правило, увечері чи вночі; у вихідні та святкові дні. Для більшості виявлених шахрайств характерним є те, що страховий випадок інсценують на початку терміну дії страхового договору або незадовго до його завершення.

5. Організація початкового етапу розслідування шахрайств у сфері страхування автотранспортних засобів включає: проведення попередньої перевірки інформації про злочин та порушення кримінальної справи; проведення слідчих дій з метою вирішення тактичних завдань, обумовлених слідчою ситуацією, зокрема при перевірці версії про інсценування страхової події. Для перевірки версії про інсценування важливе значення має дослідження негативних обставин, що в сукупності вказують на незвичний характер події. Ці ознаки можна поділити на характерні для всіх злочинів, пов'язаних з незаконним одержанням страхових виплат, та специфічні, що визначаються особливостями відносин у сфері автострахування. Підтвердження факту інсценування страхового випадку на початковому етапі розслідування

незаконного заволодіння застрахованим автотранспортним засобом впливає на юридичну оцінку події, та визначає специфіку подальшої роботи у справі.

6. Важливим чинником організації розслідування шахрайств у сфері страхування автотранспортних засобів на початковому етапі є правильний розподіл типових слідчих ситуацій: залежно від кількості та змісту даних, що містять матеріали перевірки (є достатні для порушення кримінальної справи; недостатні для порушення справи; убачаються ознаки об'єктивної сторони злочину, проте невідомі мотив, мета та суб'єкт; не містять достатніх даних для порушення справи і не можуть бути доповнені в рамках додаткової перевірки); залежно від обсягу інформації про особу, яка вчинила злочин (про особу шахрая невідомо; особу шахрая встановлено, утім його місцезнаходження невідомо; злочинця затримано при підготовці або вчиненні злочину, чи після реалізації злочинного наміру; особу, яка вчинила злочин, встановлено і вона не переховується); залежно від джерел доказової інформації про ознаки шахрайства (інсценувальника затримано під час вчинення злочину або відразу ж після його вчинення; підозрюваного у вчиненні шахрайства встановлено працівниками служби безпеки страхової компанії; потерпілий заявив про страховий випадок кримінального характеру).

7. Передумовою успішного розслідування злочинів на початковому етапі є взаємодія слідчого та оперативних підрозділів. Після порушення кримінальної справи за ознаками шахрайства у сфері страхування автотранспортних засобів якість розслідування залежить від погодженості заходів слідчого та оперативних працівників зі встановлення негативних обставин, що свідчать про інсценування страхової події, розшуку осіб, які переховуються від слідства, встановлення місцезнаходження транспортних засобів.

8. Основними засобами доказування у справах про шахрайства у сфері страхування автотранспортних засобів є такі: проведення слідчого огляду предметів і документів; допиту свідків і підозрюваних; відтворення обстановки та обставин події; призначення судових експертиз. Особливістю допиту інсценувальника є те, що до певного моменту шахрай може мати статус потерпілого (заявника). Перехід цього суб'єкта з категорії потерпілого до категорії підозрюваного, як правило, пов'язаний з виявленням негативних обставин, що вказують на ознаки шахрайства. Тактичні особливості допиту підозрюваних залежать від слідчої ситуації, що склалась у справі.

9. Експертизи, що призначаються на початковому етапі розслідування шахрайств у сфері страхування автотранспортних засобів, можна поділити на такі групи: пов'язані з визначенням характеру події, що мала місце (пожежно-технічна); пояснюють механізм певної події (дактилоскопічна, трасологічна, слідів взуття, знарядь та інструментів, слідів транспортних засобів); пов'язані з об'єктом страхування (автотехнічна); пов'язані з дослідженням документів (почеркознавча, техніко-криміналістична); пов'язані з фінансовою діяльністю страховика (судово-бухгалтерська та судово-економічна).

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Іщук І. В. Поняття та класифікація шахрайств у сфері страхування автотранспортних засобів / І. В. Іщук // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ. - 2009. - № 3. - С. 138-149.

2. Іщук І. В. Значення негативних обставин для виявлення ознак інсценування незаконного заволодіння застрахованим транспортним засобом / І. В. Іщук // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності : зб. наук, праць. - Донецьк. - 2009. - № 1. - 215-226.

3. Іщук І. В. Типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування шахрайств у сфері автострахування / І. В. Іщук // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ. - 2009. - №5. - С. 176-184.

4. Іщук І. В. Характеристика окремих способів вчинення страхового шахрайства / С. С. Чернявський, І. В. Іщук // Держава і право : зб. наук, праць. - 2009. - Вип. 43. - С. 453-459.

5. Свідectво про реєстрацію авторського права на твір №30881. Науковий твір “Методика розслідування шахрайств у сфері страхування автотранспортних засобів” / Чернявський С. С., Іщук І. В. ; Київський національний університет внутрішніх справ. - № 31024. Заявл. 07.09.2009; Зареєстр. 05.11.2009.

6. Протидія шахрайству в сфері страхування засобів автотранспорту : метод, рек. / [С. С. Чернявський, А. С. Канашук, І. В. Іщук та ін.]. - К., 2008. - 52 с.

7. Іщук І. В. Проблеми визначення поняття “страхове шахрайство” у юридичній науці / І. В. Іщук // Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи : тези доп. IV міжвуз. наук.-практ. конф. з проблем розвитку та функціонування держ. мови (Київ, 7 лисгоп. 2008 р.). - К., 2008. - С. 61-63.

8. Іщук І. В. Перевірка версії про інсценування страхового випадку на стадії порушення справи про незаконне заволодіння застрахованим транспортним засобом / І. В. Іщук // Засади кримінального судочинства та їх реалізація в законотворчій і правозастосовній діяльності: тези доп. наук.-практ. конф. (Київ, 3 квіт. 2009 р.). - К., 2009. - С. 591-593.

9. Іщук І. В. Слідчий огляд у справах про шахрайство у сфері страхування автотранспортних засобів / І. В. Іщук // Актуальні питання реформування правової системи України : тези доп. міжнар. наук.-практ. конф. (Луцьк, 29-30 трав. 2009 р.). - Луцьк : Волин. держ. ун-т ім. Л. Українки. - 2009. - С. 541-542.

АНОТАЦІЯ

Ищук І. В. Початковий етап розслідування шахрайств у сфері страхування автотранспортних засобів. - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 - кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. - Національна академія внутрішніх справ. - Київ, 2010.

У дисертації узагальнено результати криміналістичного дослідження шахрайства у сфері страхування автотранспортних засобів. Вивчено його сутність, технології та особливості. На основі аналізу теоретичних концепцій, законодавства та практики визначено поняття злочинів й обґрунтовано їх класифікацію за кримінально-правовими та криміналістичними ознаками. Розкрито зміст основних елементів криміналістичної характеристики, виявлено їх взаємозв'язки. Розроблено основні засади організації початкового етапу розслідування шахрайств у сфері автострахування, що зумовило розгляд проблем виявлення ознак інсценування страхової події та порушення кримінальної справи, розв'язання типових слідчих ситуацій і висунення версій, проведення слідчих дій, взаємодії органів розслідування тощо. Дослідження дістало практичного втілення у розроблених методичних рекомендаціях і порадах для правоохоронців.

Ключові слова: шахрайство, страхування, автотранспортні засоби, розслідування злочинів, початковий етап розслідування, негативні обставини.

АННОТАЦИЯ

Ищук И. В. Первоначальный этап расследования мошенничеств в сфере страхования автотранспортных средств. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 - уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. - Национальная академия внутренних дел. - Киев, 2010.

В диссертации обобщены результаты криминалистического исследования мошенничества в сфере страхования автотранспортных средств. Изучена его сущность, технологии и характерные особенности. На основе сравнительного анализа теоретических концепций, законодательства и практики его применения определено понятие мошенничества и обоснована классификация его видов, исходя из уголовно-правовых и криминалистических критериев.

Анализ статистических данных о состоянии преступности в сфере страхования, а также результатов социологических исследований позволил определить основные факторы, влияющие на криминогенную ситуацию в этой области. Прежде всего, к ним относятся: общая криминализация страхового бизнеса, в частности, автомобильного рынка; халатность и личная корыстная заинтересованность представителей страховых компаний; отсутствие

надлежащего взаимодействия страховщиков между собой и с правоохранительными органами; доступность условий страхования и легкость в получении страховой выплаты.

Мошенничество в сфере страхования автотранспортных средств - новое явление в структуре современной корыстной преступности. Этот сегмент страхового рынка, по сравнению с другими видами страховых отношений, прежде всего из-за применения преступниками специфических приемов совершения преступлений, является сложным для контроля со стороны правоохранительных органов.

Структура способа совершения мошенничества определена, исходя из таких критериев: от степени участия в мошенничестве заинтересованных работников страховых компаний: обман страхователей страховой организацией; обман страховщика вследствие сговора страхователя с работниками страховых компаний или страховым посредником; обманные действия со стороны страхователя с целью незаконного получения страховой выплаты; от стадии страховых правоотношений: на этапе заключения договора страхования; на протяжении действия договора страхования; после наступления страхового случая.

В работе раскрыто содержание основных элементов криминалистической характеристики преступлений, выявлены и описаны их взаимосвязи. Основной целью диссертации является разработка методики выявления признаков инсценировки страхового события путем исследования негативных обстоятельств при проверке информации о завладении застрахованным транспортным средством. Решение отдельных задач обусловило рассмотрение проблем проведения предварительной проверки и возбуждения уголовного дела, принятия решений в типичных следственных ситуациях, проведения следственных действий.

Эмпирическую базу исследования составляют: обобщенные материалы государственной статистической отчетности и данные страховых организаций; результаты изучения методом анкетирования **85** уголовных дел о мошенничестве в сфере страхования автотранспортных средств; данные опросов следователей и работников оперативных подразделений (**155** респондентов), а также **180** работников страховых компаний, которым известны случаи мошенничества; использованы административная, оперативно-розыскная, следственная и судебная практика, аналитические отчеты и справки, а также другие материалы, собранные в подразделениях системы Министерства внутренних дел Украины.

Исследование отличается четкой прикладной направленностью и находит практическое внедрение в разработанных на его основе методических рекомендациях для сотрудников правоохранительных органов. Подготовленная с участием диссертанта методика расследования мошенничества в сфере страхования автотранспортных средств зарегистрирована Министерством образования и науки Украины (свидетельство о регистрации авторского права **№30881 ОТ 5** ноября **2009** Г.). По ^птм_{Нения} тм_{пняпггяпни} могллг быть

использованы для организационного, методического, а также информационного обеспечения правоохранительных органов, судов и негосударственных организаций, заинтересованных в противодействии страховому мошенничеству.

Ключевые слова: мошенничество, страхование, автотранспортные средства, расследование преступлений, первоначальный этап расследования, негативные обстоятельства.

SUMMARY

Ischuk I. The first stage of the investigation of swindle in the sphere of vehicle's insurance. - *Manuscript.*

Thesis for the degree of the Candidate of Law in specialty 12.00.09 - Criminal Process and Criminalistics; Court expertise; Operative-research activity. - National Academy of Internal Affairs. - Kyiv, 2010.

In the dissertation the results of research of swindle in the sphere of vehicle's insurance. Their essence, technologies and typical features are studied. On the base of theoretical concepts, legislation and practice notion of crimes is definite and the classification on the base of criminal and criminalistic indications is done. The structural analysis of the main elements of criminalistic characteristic is shown, their connections are revealed and described. The bases of organization of initial stage of investigation of swindles are developed, there are the signs of staging of event and initiation of the case, setting the typical investigative situations and versions, realization of the investigation and the use of special knowledge etc. The research got the practical result in the elaborated on its base methodical recommendations and advises for the law-enforcement officers.

Key words: swindle, insurance, vehicles, investigation of crimes, the first stage of investigation, negative circumstances.